

Právní informatika

CVRČEK, František. *Právní informatika*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2010. 371 s. ISBN 978-80-87439-00-5.

V současném světě zaujímá význačnou pozici informatika. Důležitou součástí informatiky, z hlediska nárůstu potřeb moderní společnosti rychle a kvalitně se orientovat v oblasti práva, je tzv. právní informatika. O historii, strukturu, funkci a rozvoji právní informatiky se lze poučit z odborně zaměřené knihy dr. Františka Cvrčka, kterou přibližuje tato recenze.

Odborná studie *Právní informatika* navazuje na předchozí dílo autorů Fr. Cvrčka a Fr. Nováka s názvem *Základy právní informatiky*, které poprvé v r. 1992 vydala Masarykova univerzita v Brně.

Nově vydaná publikace Fr. Cvrčka věnuje značnou pozornost právní informatice. Struktura knihy směřuje od předmětu tohoto oboru přes jeho teoretické základy, historii a vznik. Obsahuje i právně informatickou analýzu textů právních dokumentů.

Samotná právní informatika se uplatňuje v České republice již od poloviny šedesátých let 20. století. Postupně se stala součástí odborné výuky na právnických fakultách (v Brně, Olomouci, Plzni), a to již před dvaceti lety. Jde o moderní pojetí informatiky a práva v podobě oboru, který se zabývá informačními aspekty práva pomocí exaktních metod. Základem právní informatiky se již v letech 1985-1990 staly rozsáhlé a důležité databáze ve speciální podobou, které se stále rozšiřují. Právě tyto databáze byly předmětem řady výzkumů zaměřených na popis právního řádu a na analýzu právního jazyka a slovníků právní terminologie. Oddíly věnované popisu právního řádu ČR a shrnutí zkušeností s vyhledáváním v Právním informačním systému (dále PIS) jsou využitelné pro koncepční úvahu v legislativě i pro výuku v oborech teorie práva či právní informatiky. Rozhodně nejdůležitější je část zaměřená na právní jazyk a na moderní informatické, jazykové a právní prostředky a jejich analýzy. Značná pozornost je věnována i strategii vyhledávání v PIS, což je důležitou součástí právní informatiky – jako příklad je uváděn systém řady LEGYS, který byl vytvořen v Ústavu státu a práva Akademie věd ČR za spolupráce pracoviště právní informatiky Masarykovy univerzity v Brně, které se významně uplatnilo zvláště díky podílu dr. Františka Nováka, CSc. a JUDr. et PhDr. Zdeňka Masopusta, DrSc.

Značná část obsahu publikace je zaměřena na historii právní informatiky a zdůrazňuje význam a důležitost vědecké činnosti prof. Viktora Knappa a jeho díla, které bylo z hlediska dějin právní informatiky průkopnickým. Dr. Cvrček dále čtenáře seznamuje s dalšími důležitými údaji, které se týkají právní informatiky, a to s jejími počátky a s definicí. Začátky lze pochopitelně dohledat v oboru kybernetiky, jejímž zakladatelem byl proslulý prof. Norbert Wiener.

Poutavá je i kapitola s odkazy na historii ASPI (Automatizovaný systém právních informací), jehož vznik je datován do 70. let 20. století. Účelem projektu ASPI bylo vytvoření celostátního právního systému. Jeho součástí byly právní předpisy, časem se přidala i judikatura, právní literatura a rovněž významné právní dokumenty. Tento projekt vznikl v Ústavu státu a práva Akademie věd ČR. Pracovní činnosti ASPI byly rozděleny do dvou částí – právní a informační. Právní část řídil prof. JUDr. Viktor Knapp, právní odborník na teorii práva a autorské právo. Část informatickou vedl pozdější profesor Filozofické fakulty Univerzity Karlovy dr. Jiří Cejpek. Je nutné uvědomit si, že v době, kdy začala tvorba projektu, nebyla ještě k dispozici tzv. plnotextová metoda, která umožňuje vhodně vyhledat zvolené slovo nebo případně i různé kombinace těchto slov, které obsahu-

je příslušná databáze. Výsledný speciálně řízený slovník respektuje vzájemné vztahy v podobě nadřazenosti a podřazenosti. Tento tezaurus je slovníkem s předem přesně definovanými vztahy mezi hesly. Hlavním cílem ASPI bylo jeho použití jako nástroje při vyhledávání v textových bázích. Týmu prof. Knappa se podařilo vytvořit tezaurus práva ČR o počtu dosahujícím cca 5 000 hesel. Zkušebním nástrojem se stal občanský zákoník. Východiskem pro ASPI byly již existující právní systémy v zahraničí. Podněty vycházely z právních systémů ve Francii (Juridial), Belgii (Credoc) a Itálii (Italjure). Další podnět představovala dosavadní činnost a výsledky výzkumu v laboratoři zaměřené na právní informatiku v Montpellier. Vzhledem k tomu, že projekt organizoval sám stát, bylo jasné, že přístup k tomuto právnímu systému bude zaručen a umožněn všem občanům ČR. ASPI byl vlastně prvním PIS, který byl funkční v České republice a měl průkopnický charakter.

Zajímavou složkou se stala část textu publikace, která se zaměřuje na legislativní inflaci. Na počátku výzkumu byly pokusy související s registrací právních předpisů. V úvodní části bylo prvním státem Švýcarsko, a to v roce 1985, na které později navázala i činnost pracovní skupiny realizující projekt „Vídeňský kruh“ v Rakousku, který směřoval k určení počtu platných právních předpisů v Rakousku. Tvůrci projektu vynaložili značné úsilí a snahu na sjednocení metodiky jednotlivých států, ale nepodařilo se jim dosáhnout pozitivních koncových výsledků. Je nutné podotknout, že Československo nebylo účastníkem tohoto projektu, ale přesto v r. 1985 došlo v ČSSR, nezávisle na rakouském projektu, k zahájení nového projektu zaměřeného na výzkum legislativní inflace. Časově byl projekt jasně vymezený. Počátečním datem se stal rok 1918, kdy ČSR vzniklo jako samostatný stát, a končil v roce 1985. Cílem projektu bylo i ověření hypotézy o tzv. legislativní inflaci. Hlavní úkol spočíval především na vytvoření databáze, která měla v budoucnosti sloužit jako východisko pro dlouhodobé výzkumy zaměřené na tuto oblast. Překvapivé bylo zjištění, že legislativní inflace na území Československa neexistovala.

Dr. Cvrček v publikaci zdůrazňuje význam zdrojů právních textů. Zmiňuje se rovněž o členění právních textů podle určitých kritérií. Právní předpisy jsou čerpány především ze Sbírky zákonů, Sbírky mezinárodních smluv a z Úředního listu. Součástí právních textů je i judikatura (soudní rozhodnutí) publikovaná ve Sbírcе stanovisek a rozhodnutí Nejvyššího soudu. Předpisy obsahují také individuální rozhodnutí a normativní instrukce státní správy, důvodové zprávy k právním předpisům, platné právní předpisy, právnícké slovníky a slovníky obecného základu českého jazyka (celkem se jedná o 13 druhů právních textů). Dr. Cvrček v této části vhodně volil i formu publikace v podobě členění nejdůležitějších právních textů a upozorňuje, že neexistuje jednotná publikační forma. Jednotlivé druhy právních textů jsou publikovány různým způsobem (i digitální formou). Zajímavé je zdůraznění, že u knih v digitální podobě a odborných článků, které jsou ještě chráněny autorským právem ve znění příslušného zákona, musí být získáno svolení autorů těchto děl k jejich využití v PIS.

Cílem transformace právního textu fixovaného na papír do podoby digitalizovaného právního dokumentu je zajištění zachování všech informací, které nabízí původní nositel. Důležité je rozlišování vztahu právních dokumentů k původnímu textu – jde o dokumenty informační (shodné s originálem), dokumenty informačně obohacené, metadokumenty a deformované dokumenty. Je nezbytné zaměřit se a právně zdůraznit informační významnost dokumentů a respektovat autorská práva. PIS mají, kromě nabídky právních předpisů, poskytnout informace potřebné pro jejich interpretaci. PIS disponují dvěma přístupy – pragmatickým a systematickým.

Publikace se zaměřuje i na třídění právních zdrojů, především na zpracování oficiální právní sbírky pro PIS – jedná se o historii práva a o rozhodnutí, které právní předpisy v oficiálních sbírkách se mají publikovat (bylo ustanoveno rozhodnutí, že zřetel bude brán na právní dokumenty od doby vlády rakouských císařů do vzniku Československa r. 1918). Také je nutné vytvořit oficiální přehled platných právních předpisů na centrální

úrovni. Překvapivé je, že značný problém představuje samotné vymezení pojmu „právní předpis“ a rovněž určení dokumentu, který může být považován za právní předpis.

Nelze opomenout, že autor kromě definování právnické informatiky také analyzoval, jaký význam má právní informatika v současné společnosti. Podle jeho názoru se právní informatika uplatňuje především v PIS, které slouží jako vyhledávací pole právních předpisů a dalších právních dokumentů. Zde se uplatňují rozdílné názory právníků například na to, jak využít Právní informační systémy pro rozhodnutí soudů. Přímá akceptace právních pravidel jako algoritmických pravidel pro reálné informační báze tvoří dva velké okruhy. První z nich je zaměřen na deskriptivní otázky (popisy právního řádu, právních textů aj.), druhý okruh se věnuje pokusům o modelování právního usuzování. Velmi důležitým východiskem, podle F. Cvrčka, je právě právní databáze, která slouží především k dalšímu rozvoji výzkumů. Značným problémem je i skutečnost, že jednotlivé profese nemají potřebné komplexní znalosti v oboru právní informatiky – právníci nerozumějí počítačovým technologiím, u informatiků je tomu zase naopak.

Publikace Právní informatika má kvalitní obsah i zpracování, což je důležité pro její výslednou úroveň. Představuje málo známé poznatky – např. určení, co vlastně je platný právní předpis nebo průzkum právní inflace. Rozhodně jde o řadu důležitých a přínosných informací, které mají význam pro informatiky, právníky i vysokoškolské studenty obou oborů.

V Knihovně knihovnické literatury NK ČR je titul dostupný pod signaturou Zc 38.578.

PhDr. Vincenc Streit